

Vahvistusta globaalin kansalaisyhteiskunnan olemassaololle

EDWARDS, MICHAEL & JOHN GAVENTA (2001; toim.). *Global citizen action*. 328 s. Earthscan, London.

Globaali kansalaisyhteiskunta on olemassa – tosin vielä hajanaisena. Tätä väitettä pyritään todentamaan kansalaisyhteiskuntakeskusteluista jo tunnettujen Michael Edwardsin ja John Gaventan toimittamassa teoksessa. Nyt he valottavat ilmiötä valtioiden rajat ylittävän kansalaistoiminnan esimerkkien kautta. Viime vuosien näkyvimmat yhteiskunnalliset liikkeet ovat olleet globalisaation kielteisiä vaikutuksia protestoivat massamielenosoitukset, jotka edustavat selvästi uutta, kansainvälistä yhteiskunnallista ilmiötä ja oiretta mielipideilaston muuttumisesta.

Kansalaisyhteiskunnista nouseva taloudellisen oikeudenmukaisuuden vaatiminen sai lähtölaukauksen vuonna 1999 Seattlen G8-maiden huippukokouksesta, jonka yhteydessä ympäristöaktivistit, kansalaisjärjestöt, ammattiyhdistysliikkeet ja muut kansalaisyhteiskunnan toimijat eri maista vastustivat yhteistoimin ja laajoina massoina kansainvälistä kauppaa ja globaalia kapitalismia. Tiedotusvälineet ovat tuoneet hanakasti esiin vastaavista tapahtumista hektisiä välähdyksiä, joissa ”aktivistit” ja poliisit ottavat väkivaltaisesti yhteen, milloin Prahassa, milloin Barcelonassa. Näiden mellakoiden yhteydessä on tosin jäänyt epäselväksi, mitkä ryhmät edustivat kansalaisjärjestöjä ja mitkä olivat paikalla vain mahdollisten väkivaltaisten yhteenottojen aikaansaannin odotuksessa. Seurauksena on ollut, että tiedotusvälineissä kansalaistoimintaa kuvataan lähinnä monoliittisenä ilmiönä ja yleistä kehitystä jarruttavana tekijänä. Kirja ei kuitenkaan keskity näihin jäävuoren huipulla oleviin näkyvimpiin ilmiöihin, vaan tuo esille ruohonjuuritasolta kansalaisyhteiskuntien kansainvälisen verkottumisen prosesseja, joilla on ollut vaikutusta globaalin tason päätöksentekoraikenteisiin.

Kansalaistoiminnan laajeneminen maailmanlaajuiseksi tuo esille nykyajan ilmiön, jossa paikalliset ja globaalit valtasuhteet kytkeytyvät toisiinsa suoremmin ja tiiviimmin. ”Ajattele paikallisesti globaalien instituutioiden ja voimien vaikutuksia, ja toimi globaalisti niiden suhteen” (s. 276) – uusi iskulause, jolla kirjan kirjoittajat haluavat korvata perinteisen ”think globally, act locally” -ajattelutavan. He määrittelevät globaalin kansalaistoiminnan vaikuttamisena sellaisiin globaaleihin instituutioihin, joiden politiikat ja ohjelmat ulottuvat paikalliselle, kansalliselle ja alueelliselle tasolle – tai niiden vastustamisena. Mutta kuinka kansalaiset voivat saada aikaan muutoksia sellaisissa taloudellis-poliittisesti vaikutusvaltaisissa toimijoissa, jotka lisäksi sijaitsevat niin maantieteellisesti kuin mentaalisestikin etäisissä paikoissa? Miton tämä eräänlainen *lokaali madonreikä* (toisin sanoen tila-aika-hyppäys) pystyy kehkeytymään? Voidaan siis ajatella, että tehokas maailmanlaajuinen kansalaistoiminta on toivottavaa, mutta samalla se vaikuttaa mahdolliselta, koska koko maailma koskevien päätösten taustalla ovat tavallisen kansalaisen ulottumattomissa toimivat monimutkaiset valtarakenteet. Kirjoittajat pyrkivätkin osoittamaan esimer-

kein, kuinka valtioiden rajat ylittänyt kansalaisten aktiivinen verkottuminen on vaikuttanut useiden merkittävien globaalin tason päätöksentekoprosessien tulokseen jopa ratkaisevasti, erityisesti kansainvälisten ihmisoikeuksien parantamisen, ydinaseiden kieltämisen ja ympäristön tilan kohentamisen tapauksissa.

Miten globaali kansalaisyhteiskunta on voinut sitten ylipäättään toteutua ja toimia käytännössä? ”Globaali” voi kuulostaa vielä suhteellisen mahtipontiselta, joten kirjoittajat puhuvat myös *transnationaalista kansalaisyhteiskunnasta* tai *kansainvälisistä yhteiskunnallisista liikkeistä*. Niiden verkostot leviävät ja tihteyvät useimmiten erilaisten kansalaisjärjestöjen vetäminä. Kirjoittajat toteavat, että globaali kansalaisyhteiskunta on toiminnassa, kun ihmiset ja heidän ryhmittymänsä verkottuvat yli valtiollisten rajojen kampanjoimaan yhteisistä huolenaiheista. Kansalaiset toimivat yli valtioiden rajojen myös toteuttaakseen tai lisätäkseen niitä oikeuksia, joita kansainväliset sopimukset ovat heille myöntäneet; sopimukset tarjoavat tärkeitä yhteiskuntapoliittisia tiloja ja voimia, joiden avulla mobilisaatio voi tapahtua. Tästä käytännön esimerkkinä ovat ne kansainväliset yhteiskunnalliset liikkeet, jotka myötävaikuttivat esimerkiksi YK:n julistukseen nainiin kohdistuvan väkivallan poistamiseksi sekä kampanjat, jotka tukivat maamiinon käyttöä rajoittavien sopimusten syntyä niin sanotussa Ottawa-prosessissa vuonna 1997. Nämä uudentyyppiset yhteiskunnalliset liikkeet kuuluvat historialliseen kansalaisliikkeiden jatkumoon, jossa on aikaisemmin kampanjoitu orjien vapauttamisen tai naisten oikeuksien puolesta. Globaalit liikkeet eroavat edeltäjistään kuitenkin siinä, että niiden maantieteellinen ulottuvuus on täysin toista luokkaa.

Kansalaisjärjestöjen strategiat koostuvat sekä yhteistyöstä että vastarinnasta. Edelliseen kuuluu esimerkiksi projektityö ylikansallisen yhtiön kanssa, jälkimmäiseen laajojen kuluttajaboikottien organisointi. Järjestöt toimivat kansainvälisten yhteiskunnallisten liikkeiden ytimeä käsin ja voivat järjestää massiivisia protesteja ja ruohonjuuritason liikehdintää etenkin Maailmanpankkia, Kansainvälistä valuuttarahastoa tai Maailmankauppajärjestöä vastaan. Ne voivat pyrkiä saamaan edustajansa näiden organisaatioiden päätöksentekojärjestelmien sisälle, esimerkiksi hankkimalla niistä pieniä osakkuuksia. ”Seattlen liikkeen” ja sen seuraajien massamielenosoitukset osoittavat mainittujen kansainvälisten järjestöjen demokratiavajetta eli sitä, että ylikansallisen, suljetun päätöksenteon ja kansallisen tason toimijoiden välillä on syvä luottamuskuilu. Kun valtioiden keinot vaikuttaa ylikansallisten yhtiöiden päätöksentekoon ovat heikentyneet, ovat kansalaisjärjestöt pyrkineet kehittämään uusia kansainvälisiä sääntöjä niiden toiminnalle. Internetin käyttäminen niin virtuaalitallassa järjestettävissä kampanjoissa, verkottumisessa kuin kansalaisjärjestöjen välisessä viestinnässäkin on edistänyt globaalin kansalaisyhteiskunnan kehittymistä. Se laajentuu vertikaalisten yhteyksien (esimerkiksi ”tavallisen kansalaisen ja globaalien päätöksentekijän” välillä) sekä horisontaalisten verkostojen kautta paikallistasolla, esimerkiksi kehitysmaiden keskinäisessä

”Etelä–Etelä”-tiedonvaihdossa. Jälkimmäisestä on saatu hyviä kokemuksia esimerkiksi kehitysmaiden suurkaupunkien asuntotilanteen parantamisessa.

Kysymys toiminnan ja päätöksenteon avoimuudesta ja legitimitetistä koskettaa myös globaalia kansalaisyhteiskuntaa, joka on kirjan esimerkkien mukaan kaikkea muuta kuin demokraattinen kokonaisuus – onhan pelkästään eri alueiden kansalaisyhteiskuntien välillä paljon eroja demokratian toimivuuden suhteen. Tärkeätä on löytää ratkaisuja tilanteisiin, joissa osallistujat vaihtelevat resurssiltaan ja vahvuudeltaan, esimerkiksi kehitysmaiden ja länsimaiden toimijoiden koalitioissa. Monia kansalaisjärjestöjä on arvosteltu paternalismista, laajemman yleisen mielipiteen nimissä esiintymisestä, vaikka ne ovat arvostelijoiden mielestä lähinnä eliittien organisaatioita. Kirjan kirjoittajat painottavat eri maiden kansalaisyhteiskuntien vahvistamista, jotta saataisiin vahvempi perusta globaalin kansalaisyhteiskunnan toiminnalle. He pitävät juuri kansalaisjärjestöjen asemaa olennaisena yhteistoimintaverkostojen muodostumisessa ammattiyhdistysliikkeiden ja muiden tärkeiden toimijoiden kanssa. Täten globaali kansalaisyhteiskunta on kansallisten ja paikallisten kansalaisyhteiskuntien jatke.

”Maailmanlaajuisen järjestäytymisen vallankumousta” on alettu dokumentoida empiirisesti kasvavassa määrin mitä erilaisimpia tapaustutkimuksia esittelevinä toimitettuina julkaisuina. Myös Edwardsin ja Gaventan toimittama teos pyrkii kutomaan yhteen hyvinkin erityyppistä kansalaistoimintaa ylikansallisessa kontekstissa. Tämänäyttävissä toimitetuissa teoksissa haasteena on lähestyä eri tapauksia yhdistäviä tekijöitä – jos niitä on esitetty lainkaan – uusien teoreettisten näkökulmien ja käsitteiden kautta. Kirjan yhteenvetoluvussa kootaan kirjan aiheita yhteen kuitenkin suhteellisen kiitettävästi. Esimerkkitapausten analyysissä olisin kaivannut enemmän sosiologista lähestymistapaa ja organisaatiotutkimuksellista otetta. Tätä puutetta selittänee osin se, että kirjoittajakunta koostuu tutkijoiden ohella eri järjestöissä ja organisaatioissa toimivista asiantuntijoista ja aktivisteista, millä tosin on saatu ilmiöille taustaksi vahva käytännön tietämys. Niin sanottujen *osallistavien lähestymistapojen* (PRA) leviämistä kehitystyössä kä-

sittelevä artikkeli jäi mielestäni hieman irralliseksi kokonaisuudesta. Kuten *uusien yhteiskunnallisten liikkeiden* tutkimuksessa viime aikoina, tämänkin teoksen yhteenvedossa korostetaan sitä, että jokainen toiminnan tavoite tai päämäärä vaatii erilaisen toimintastrategian ja toimijakokoonpanon, joka on lähtöisin omasta kontekstistaan. Siten uudelle globaalille kansalaistoiminnalle ei myöskään ole löydettävissä tiettyä yhtenäistä mallia. Tiivistyvän, globaalin kansalaisyhteiskunnan on taspainoiltava universaalisuuden ja paikallisesti ilmenevän monimuotoisuuden välillä.

Globaalin kansalaisyhteiskunnan toimijat hakevat ratkaisua *globaalista hallinnasta* ja *eettisestä globalisaatiosta*. Yksi kirjan esimerkeistä, Jubilee 2000 -kansalaisjärjestön toiminta, on ajanut puolueettoman elimen – eräänlaisen kansainvälisen tuomioistuimen – perustamista kehitysmaiden velkaongelmien ratkomiseksi sen sijaan, että niitä ratkaistaan suljetusti Maailmanpankissa tai Kansainvälisessä valuuttarahastossa. YK:n Kestävän kehityksen komission yhteyteen muodostettu kansalaisjärjestöjen koalitio, valmisteleva komitea, on yksi muutamista laajoista globaalin kansalaisyhteiskunnan verkostoista, joka on tehnyt omat johtosääntönsä vastataksaan mahdolliseen legitimitetti- ja tilivelvollisuusky-symyksiä koskevaan kritiikkiin.

Brasilian Porto Alegreassa tammikuussa 2002 kokoon-tuneeseen Maailman sosiaalifoorumiin osallistui yli sadasta maasta kansalaisjärjestöjen ja ammattiliittojen edustajia, joita kaikkia yhdisti tyytymättömyys talouden ylivaltaan ja nykyisenlaatuiseen globalisaatioon, samanaikaisesti kun New Yorkissa kokoontui maailman talouseliitti. Globaalilla kansalaisyhteiskunnalla on edessään vielä paljon kasvettavaa erään maailmanlaajuisesti merkittävän ilmiön suhteen; pitkäaikaisten poliittisten konfliktipisteiden rauhentyön kehittämässä, kuten Ruandan, entisen Jugoslavian, Afganistanin tai Lähi-idän kriisin esimerkit osoittavat.

SUSANNA MYLLYLÄ

*Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos,
Jyväskylän yliopisto*